

Urme românești la Oslo

Mihai Sorin RĂDULESCU

Keywords: *Halfdan Koht; Ragnar Frisch; N. Iorga; Alexandre Proca; Annales de l'Institut Henri Poincaré; the National Committee of the Romanian Historians; International Committee of Historical Sciences*

Ceea ce mi-a stârnit interesul pentru Norvegia și pentru Oslo mărturisesc că a fost faptul că în vara anului 2000 am trimis o comunicare științifică despre “Duelul la români”, în colaborare cu acad. Dan Berindei și cu regretatul Grigore Ploșteanu, directorul Institutului de Științe Socio-Umane de la Târgu-Mureș. Nu am participat fizic, din păcate, la congres, desigur din motive financiare. Ulterior, comunicarea a văzut lumina tiparului în *Revue Roumaine d'Histoire*. Ceea ce m-a nemulțumit ușor atunci a fost faptul că comunicarea noastră a fost inclusă în secțiunea consacrată violenței în istorie... Dar am trecut, firește, peste acest detaliu impus și am trimis textul spre a fi citit.

În anii următori am făcut două călătorii în Scandinavia, prima la Stockholm, la invitația unui român stabilit la Bruxelles, Mircea Mavriki, descendent al unor familii boierești moldovenești – rudă îndepărtată chiar cu N. Iorga –, precum și al unor familii nobile sau notabile suedeze (conții Cronstedt, familia Asker). Cea de-a doua călătorie am făcut-o pe cont propriu, în anul 2016, la Copenhaga, unde am savurat bogăția muzeistică a orașului și a împrejurimilor, inclusiv, firește, așa-zisul castel al lui Hamlet, Kronborg. Îmi lipsea Norvegia din “panoplia” impresiilor scandinave, așa că am hotărât ca în vara anului 2018 să merg în capitala Norvegiei. S-ar zice, ca “turist cultural”, dar cred că noțiunea care mi se potrivește mai bine ar fi cea de “călătorie de studiu”, având în vedere interesul pronunțat pentru monumente istorice, pentru muzee, ca și pentru alte lăcașuri, precum biblioteci și arhive.

De altfel, în anul 2001 am avut și o formă de recunoaștere a acestei iscoditoare și pasionante activități ale mele, neobligatorie profesional. Atunci am primit pentru volumul meu *Genealogii*¹, chiar premiul denumit după numele baronului bucovinean care căutase urme istorice românești în arhive din Occident, l-am numit pe Eudoxiu de Hurmuzaki.

Marele precursor a fost, firește, N. Iorga, ale cărui legături cu Suedia și cu Danemarca mai ales, au fost descoperite relevante. Dar nici Norvegia nu l-a lăsat deloc indiferent, acesteia consacrandu-i pagini pline de simpatie². Norvegia a atras pe cărturarii români prin faptul că și-a construit statul național – ca și românii – la începutul secolului al XX-lea, afirmându-și identitatea mai ales prin cultură. Pe de altă parte, structura societății norvegiene a fost simpatică multor intelectuali români care

¹ *Genealogii*, București 1999; ed. a II-a, 2018.

² N. Iorga, *Pe drumuri depărtate*, II (ed. Valeriu Râpeanu), București 1987, p. 324-335, 350-353.

în mod tradițional puneau accentul pe dimensiunea țărănească a poporului român. La fel, și norvegienii erau foarte mândri de predominanța elementului rural și de folclorul lor. Burghezia și mai ales nobilimea erau pe plan secundar și constituiau elemente externe, pentru veacul al XIX-lea suedeze, iar pentru evul mediu, daneze. Paralela cu România este foarte posibilă și nu e de mirare că Bjørnstjerne Bjørnson – scriitor proeminent, autor al versurilor imnului național norvegian și laureat al Premiului Nobel pentru literatură – a întreținut relații epistolare cu oameni de litere români³.

Misiunea diplomatică românească în Norvegia s-a individualizat în prima parte a anilor '30, până atunci România fiind reprezentată de același ministru plenipotențiar la Stockholm, Copenhaga, Oslo și Helsinki. A fost cazul diplomatului și esteticianului Matila C. Ghyka, trimis în post la Stockholm la începutul deceniului al treilea. Odată cu Dimitrie D. Iurașcu⁴, ministru plenipotențiar la Oslo între 1934 și 1939⁵, descendentul unor familii boierești moldovenești, România și-a avut legatie în capitala Norvegiei, dar nu pentru mult timp, căci țara scandinavă avea să fie ocupată de germani în timpul războiului.

O altă apropiere între Norvegia și România s-a împlinit prin personalitatea impresionantă a lui Emil Racoviță, care s-a aflat în relații de prietenie cu faimosul explorator Roald Amundsen. Vizitând Muzeul Fram de la Oslo am admirat o fotografie format mare a savantului român așezat pe un scaun, în ipostaza de client la tuns. Cel care îl tunde era exploratorul norvegian. Pe cei doi îi unise participarea la memorabila expediție multinațională *Belgica*, condusă de baronul belgian Adrien de Gerlache. Din fericire, Emil Racoviță nu este în Occident un uitat; mi-am amintit că în 2012 i-am văzut fotografia și numele menționate à l'honneur la Muzeul de Științele Naturii de la Bruxelles.

Dar unele afinități între cele două țări aflate la marginile continentului european vin din străfundurile timpului. N. Iorga și Alexandru Tzigara-Samurçaș, întemeietorul muzeografiei românești și al Muzeului de Artă Națională din București, vedeau asemănări în arta plastică populară din Norvegia și din România. Cu adevărat, vizitând *Norsk Folkemuseum* – muzeul de artă populară de la Oslo⁶ – am remarcat lăzi de zestre și ștergare care aminteau de cele românești. A nu se uita că populațiile

³ Virgil Cândea, *Mărturiile românești peste hotare: creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*, serie nouă, III: *India-Olanda*, București 2010, cap. *Norvegia*, p. 353-354.

Este interesant de observat faptul că însăși descendența scriitorului Bjørnson s-a încrucișat cu românii, mai exact nepotul de fiu al marelui scriitor a avut cu Maria (Mia) Prodan – din familia nobilă ardelenescă Prodan de Boiul Mic (descendentă și din familia boierească Olănescu) și care în anii '40 lucra la Legația României de la Stockholm – o fiică, pe cunoscuta scenografă Maria Bjørnson, trăitoare la Londra (a încetat de viață acum câțiva ani, la o vârstă încă tânără). A se vedea Mihai Sorin Rădulescu, *În căutarea unor istorii uitate*, București 2011, cap. *Familia Prodan de Boiul Mic*, p. p. 207-214.

⁴ Despre acest diplomat, a se vedea Dimitrie [D.] Iurașcu, *Jurnal politic 1939-1950* (ed. Cristian-Dragoș Căldăraru), Galați 2012, 2 vol.

⁵ În această vreme a organizat o expoziție de artă populară românească și a întreținut relații de prietenie cu scriitorul norvegian Johan Bojer (informații de la fiul său, Nicolae Iurașcu din București).

⁶ A se vedea, de asemenea, M. S. Rădulescu, *op. cit.*, cap. *Skansen și muzeele etnografice din București*, p. 241-246.

germanice din care se trag scandinavii trecuseră – și chiar adăstaseră – în spațiul carpato-dunărean. Tezaurul de la Pietroasa – o capodoperă a artei migratorilor germanici, care conține, după cum bine se știe, și o inscripție runică – te pune pe gânduri în ceea ce privește judecarea stadiului de civilizație în care se aflau goții și ceilalți fărtați ai lor. Noțiunea de “barbari” nu se prea potrivește cu o populație care producea și savura astfel de artefacte. La fel și complexitatea literaturii Eddelor, iar exemplele pot continua. Astfel că intrarea în contact direct cu civilizația scandinavă este de natură să zguduie preconcepțiile sau clișeele pe care mulți dintre noi le au în ceea ce privește populațiile migratoare germanice. Puteau niște simpli barbari să demoleze o construcție atât de bine organizată precum Imperiul roman?

Alexandru Tzigara-Samurçaș – despre care se spunea, probabil cu îndreptățire, că era fiul natural al regelui Carol I – s-a interesat de muzeele în aer liber din Scandinavia⁷, mai ales în vremea când se ocupa de amenajarea Muzeului de Artă Națională din București. *Norsk Folksmuseet* de la Oslo (de pe peninsula Bygdø), înființat în 1894, la câțiva ani după Muzeul Hansen de la Stockholm, întemeiat în 1891 de către suedezul Arthur Hazelius, constituie și astăzi o instituție simbolică a identității sociale și culturale a Norvegiei.

Tzigara-Samurçaș a vizitat în 1909 muzeele Skansen (Stockholm), Bygdø (Oslo) și Lyngby (lângă Copenhaga) și a scris despre această vizită a sa în revista *Convorbiri literare*, pe care o conducea. A criticat însă concepția muzeelor în aer liber, pe al căror drum avea să meargă câteva decenii mai târziu – în raport cu întemeierea muzeelor scandinave – marele sociolog Dimitrie Gusti.

Revin la zilele petrecute la Oslo în iulie 2018. Biblioteca Națională mi-a părut o foarte agreabilă oază de liniște, un loc ideal de studiu în canicula care bântuia și în această capitală extrem-nordică. La întrebarea mea am aflat cu tristețe că nu aveau numere din *Revue Roumaine d'Histoire*, revistă al cărei secretar de redacție fusesem vreme de peste un deceniu. În sala Manuscriselor am depistat câteva scrisori schimbate între savanți norvegieni și români, scrisori pe care le dau la iveală în continuare⁸. Ele sunt, așadar, inedite și proiectează lumină asupra relațiilor dintre fizicianul Alexandru Proca și economistul norvegian Ragnar Frisch, dintre N. Iorga și Halvdan Koht, pe care N. Iorga nu ezita să îl considere drept cel mai însemnat istoric al Norvegiei⁹.

Tot la secția Manuscrise și Carte Rară a Bibliotecii Naționale de la Oslo mi s-au arătat copii de scrisori – aduse de la București, realizate în 1984 – adresate prințesei Mary Karadja (suedează, n. Smith), scrisori expediate de Victor Hugo (în franceză), Sven Hedin, restul în limba norvegiană. Pe plicul în care se aflau xerocopiile stătea scris faptul că originalele se găsesc la Arhivele Statului din București și la Biblioteca Academiei. Ar trebui poate mers pe urmele acestor epistole – mai ales cea a lui Victor Hugo fiind de natură să aprindă mai ales entuziasmul și poate și imaginația –, dar faptul

⁷ Al. Tzigara-Samurçaș, *Muzeografie românească*, București 1936, p. 249, cap. *Muzeele în aer liber*, a apărut mai întâi în “*Convorbiri literare*”, oct.-nov. 1933.

⁸ Aceste urne românești trebuie adăugate într-o viitoare ediție a repertoriului lui Virgil Cândea, *op. cit.*

⁹ N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost* (ed. V. Râpeanu & Sanda Râpeanu), București 1976, p. 720.

că arhiva Karadja a fost deja studiată și publicată face ca entuziasmul descoperirii unor noutăți să fie mai redus.

Alexandru Proca¹⁰ se numără printre fizicienii români de vârf, dar este revendicat, se pare, și de către francezi, pentru că și-a petrecut mulți ani de viață la Paris. A fost propus pentru premiul Nobel în legătură cu cercetările sale privitoare la mezonii. De formație inginer, Alexandru Proca a rămas în fizica cuantică sub numele unei ecuații, ceea ce nu e puțin lucru. În 2016, când am făcut – pe cont propriu – o vizită la Institutul Niels Bohr de la Copenhaga, un fizician danez de-acolo, când a auzit că sunt român și când a venit vorba de Alexandru Proca – a cărui fotografie poate fi văzută și astăzi pe coridorul principal al institutului – mi-a pomenit de “ecuația Proca”. Mărturisesc că, nefiind fizician de profesie, am auzit prima oară de Alexandru Proca în împrejurări totuși interesante și relevante: mai vârstnicul meu prieten, regretatul Sandu Barnoschi – fiul scriitorului D. V. Barnoschi și nepotul de fiică al pictorului Gheorghe Pompilian, fondatorul vestitului Institut Pompilian din București¹¹ – m-a dus într-o zi să o cunosc pe Elise Brezianu, născută Warthiadi, care locuia pe str. Mendeleev, în același bloc cu celebrul chirurg Dan Setlacec. În aceeași curte, spre stradă, se afla vechea casă, din veacul al XIX-lea, a familiei Warthiadi – o familie descendentă din doctorul Dimitrie Warthiadi și din soția sa Maria, născută Filitti. Strănepoatele lor directe au fost surorile Elise Brezianu – căsătorită cu Grigore Brezianu, văr primar cu regretatul istoric de artă Barbu Brezianu – și Elena Cantacuzino, soția doctorului psihiatru Ion Cantacuzino, reputat istoric al filmului, părinții actorului Șerban Cantacuzino. Doamna Elise Warthiadi mi-a vorbit, așadar, cu mult entuziasm despre acest mare fizician român de la Paris, cu care se înrudea prin alianță – Alexandru Proca. Mai exact, soacrele lor erau surori născute Manolescu, din familia unui faimos actor de la Teatrul Național din București din secolul al XIX-lea, Grigore Manolescu¹². Soacra lui Alexandru Proca era franțuzoaică, ceea ce îl ajutase desigur la o mai bună integrare în societatea pariziană.

Este poate puțin curioasă relația epistolară între un fizician profilat pe mecanica cuantică și un economist care venise să țină conferințe la Institutul Henri Poincaré din Paris. Explicația rezidă probabil în faptul că acest institut de elită din Franța era orientat spre studiile de matematică, iar Ragnar Frisch folosea matematica în lucrările sale de economie politică și de statistică.

Pentru a răspunde la întrebarea cine a fost Ragnar Frisch (1895-1973), am deschis *Dicționarul biografic norvegian*¹³: A fost primul norvegian care a primit premiul Nobel pentru economie (în anul 1969). A studiat la Paris (1921-1923) și în Anglia. În anul 1926 și-a susținut teza de doctorat, prima teză de doctorat în statistică

¹⁰ M. S. Rădulescu, *Niels Bohr et ses correspondents roumains*, “Revista Istorică”, serie nouă, 28 (2017), 1-2 (ianuarie-aprilie), p. 161-192.

¹¹ Idem, *În căutarea unor istorii uitate cit., cap. Preoție, pictură și ctitorie de școală – familia Pompilian*, p. 82-91.

¹² Idem, *În jurul genealogiei lui Barbu Brezianu (I)*, “Studii și Cercetări de Istoria Artei”, seria Artă plastică, serie nouă. 5 (49), 2015, despre soția lui Alexandru Proca.

¹³ *Norsk Biografisk Lexikon*, 3 (ed. Jon Gunnar Arntzen & Knut Helle), [Oslo 2001], p. 208-211, articol de Olav Bjerkholt. Numele său complet era Ragnar Anton Kittil Frisch.

teoretică prezentată la Universitatea din Oslo. În anul următor a mers în Statele Unite ca bursier al Fundației Rockefeller. În 1930-1931 a fost profesor universitar la Oslo (împreună cu Ingvar Wedervang). O lucrare a sa de pionierat a constituit-o *Propagation Problems and Impulse Problems in Economic Dynamics*, publicată în anul 1933. A introdus noțiunea de “econometrie” și în această calitate a fost unul dintre întemeietorii Societății Econometrice – prima organizație internațională din domeniul științei economice – și ai revistei sale, *Econometrica*. Prima întrunire a Societății Econometrice a avut loc în 1931, la Lausanne. În 1954-1955 a fost consilier al guvernului indian; în 1957-1963 a lucrat în Egipt. În ceea ce privește recunoașterile primite, în 1931 a devenit membru al Academiei Norvegiene de Științe; în 1950, membru al Academiei Regale Suedeze de Științe; în 1952, membru al Academiei *dei Lincei* de la Roma.

Celălalt savant norvegian despre care este vorba în contextul de față, s-a numărat printre întemeietorii Comitetului Internațional al Istoricilor. Halvdan Koht (1873-1965)¹⁴ era originar din Tromsø, unul dintre orașele cele mai nordice ale Norvegiei, dar în care există o universitate. În 1897-1899 a studiat la Copenhaga cu Kirstian Erslev, la Leipzig, cu Karl Lamprecht și apoi la Paris. A avut, așadar, în persoana marelui istoric german, același mentor ca și Nicolae Iorga, ceea ce probabil a contribuit la apropierea dintre ei. În 1908-1909 a mers în Statele Unite, devenind foarte interesat de istoria americană. Produsul acestor preocupări a fost lucrarea sa *The American Spirit in Europe. A Survey of Transatlantic Influences*¹⁵.

În anul 1926 s-a numărat printre întemeietorii Comitetului Internațional de Științe Istoric¹⁶, al cărui președinte a fost până în 1933. Doi ani mai târziu, în 1935, a devenit ministru de Externe în cabinetul condus de Johan Nygaardsvold, promovând o politică de neutralitate. După ocuparea țării sale de către Germania hitleristă, Halvdan Koht s-a refugiat la Londra, în iunie 1940, iar în februarie 1941 a călătorit,

¹⁴ *Norsk Biografisk Lexikon*, 5 (ed. Jon Gunnar Arntzen & Knut Helle), Oslo 2002. A se vedea, de asemenea, *Norsk Biografisk Leksikon*, VII, (ed. A. W. Brøgger & Einar Jansen), Oslo 1936, p. 520-528.

Halvdan Koht este înmormântat la Oslo, în *Nordisk Gravlund* [= cimitirul nordic]. În treacăt fie amintit că în evul mediu, Sf. Halvdan era protectorul orașului Oslo, iar în primele secole de existență a orașului, între aprox. anul 1000 și epoca Reformei, catedrala orașului avea acest hram.

¹⁵ Philadelphia-Oslo, 1949.

¹⁶ Lucian Boia, *Nicolae Iorga și congresele internaționale de istorie*, “Revista de Istorie” 31 (1978), 10, p. 1827: “Congresul din 1923 [de științe istorice de la Bruxelles] a avut și o altă urmare: constituirea, sub președinția lui H. Pirenne, a unui comitet provizoriu, ca primă etapă spre crearea Comitetului internațional de științe istorice, înființat la 14-15 mai 1926. Din motive insuficient lămurite, Iorga nu a făcut parte nici din comitetul de inițiativă, după cum nu a participat nici la întrunirea inaugurală de la Geneva, din mai 1926. România a fost reprezentată aici de Vasile Pârvan, fiind una dintre cele 19 state fondatoare ale comitetului internațional. În urma refuzului lui Pirenne, președinte a fost ales cunoscutul istoric și om politic socialist norvegian Halvdan Koht”.

În 1928, următorul congres internațional de științe istorice a avut loc la Oslo – ceea ce avea, așadar, să se repete opt decenii mai târziu, în vara anului 2000. A avut probabil însemnătate faptul că Norvegia fusese neutră în Primul Război Mondial.

În august 1933 a avut loc la Varșovia congresul al VII-lea de științe istorice. A participat, firește, și Halvdan Koht care atunci își termina mandatul de președinte al Comitetului amintit (*op. cit.*, p. 1828).

prin Canada, în Statele Unite. Contribuțiilor sale în domeniul istoriei țărânimii și a clasei muncitoare din Norvegia li se alătură biografiile lui Johan Sverdrup (1918-1925) și Henrik Ibsen (1928-1929). De asemenea, s-a interesat de istoria modernă a Germaniei, dând la iveală o carte despre Bismarck. De menționat și *Histoire du mouvement de la paix en Norvège* (1900). Din 1908 a fost membru al Academiei Norvegiene de Științe, al cărei vicepreședinte și președinte a devenit ulterior. Universitățile din Oxford, Chicago și Varșovia i-au acordat titlul de doctor *honoris causa*.

Cel de-al VI-lea Congres de Științe Istorice¹⁷ a avut loc în 14-28 august 1928 la Oslo și, cu acest prilej, Halvdan Koht a jucat, firește, un rol central. În cadrul acestui congres, Norvegia a fost reprezentată cu 24 de comunicări – care constituiau 7,8% din totalul comunicărilor prezentate, iar România, cu 12 comunicări, reprezenând 3,9% din ansamblul comunicărilor¹⁸. Din punctul de vedere al numărului comunicărilor susținute, pe primul loc s-a aflat Franța, ca și la alte congrese internaționale de istorie din perioada interbelică. Pe locul al IV-lea, Norvegia, iar pe cel de-al VIII-lea, România¹⁹.

N. Iorga își amintea în *O viață de om așa cum a fost*: “În vară, Congresul de istorie de la Oslo, întâia întâlnire a tuturor după zguduirea marelui război²⁰, m-a făcut să întâlnesc colegi germani ca d. Brandt, austrieci ca d. Dopsch. Prezidat, comandat, aş putea zice, de maniera tare, inexorabilă, pe care am regăsit-o și la adunările anuale ale comitetului internațional, a d-lui Koht, cel mai important istoric al Norvegiei. Congresul a fost foarte mult cercetat. [...] Dar mai ales am cunoscut cu acest prilej o țară cuminte, așezată, de o democrație senină, fără aparente conflicte de clasă. Era în august, când încă nopțile sunt transparente și prietenoase și marea, care se zbate între fiorduri, cu totul limpede. Ca și la Belgrad, românii și-au avut accidentul de automobil, din nenorocire²¹ fără urmări grave. În cursul recepțiilor, am văzut pe regele atât de «cetățean» și pe imperioasa-i soție, o prințesă de Anglia. De acolo, cu d. Karagea²² am mers la Stockholm, pe care l-am putut vedea din nou, și [p. 721] acuma în tot răgazul, admirându-i tezaurele de artă populară și oprindu-mă cu mirare înaintea ncă a unei săbii de-a lui Vodă Brâncoveanu”²³.

Schimbul de epistole dintre Halvdan Koht și N. Iorga, păstrate la Biblioteca Națională de la Oslo²⁴, se referă la pregătirea întrunirii de la București a Comitetului Internațional de Științe Istorice, din aprilie 1936. A fost un eveniment istoriografic

¹⁷ L. Boia, *Congresele internaționale de științe istorice din perioada interbelică și participarea românească*, “Revista de Istorie” 32 (1979), 4, p. 707-709.

¹⁸ *Ibidem*, p. 708.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Este vorba de o eroare, deoarece întâiul congres de științe istorice de după Primul Război Mondial a avut loc la Bruxelles în anul 1923, după cum am amintit mai sus.

²¹ [Nota editorilor:] Evidentă greșeală în text: probabil “din norocire” (N. ed.).

²² Ion Giurcă, *Nicolae Iorga și soarta bibliotecii lui Constantin I. Karadja*, în *Nicolae Iorga 1871-1940. Studii și documente*, V (ed. Constantin Bușe & Constantin Gaucan), București 2008, p. 337-348.

²³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 720-721.

²⁴ A se vedea *infra*, scrisorile nr. 3 și 4.

deosebit despre care istoricul Lucian Boia nota: “Printre numeroșii participanți, în frunte cu președintele Temperley, se afla și fostul președinte H. Koht, devenit ministru de Externe al țării sale. A fost o adunare reușită, meritul esențial revenindu-i fără îndoială lui Iorga. A fost și un bun prilej oferit importanților istorici străini – unii aflați aici pentru prima oară – pentru cunoașterea cât mai completă a țării; s-a întreprins un adevărat turneu, cu vizite la Curtea de Argeș, Sinaia, în Bucovina, la Hotin, apoi la Văleni și Snagov”²⁵. România întregită trebuia făcută cunoscută.

De menționat faptul că președintele în exercițiu al Comitetului Internațional, istoricul britanic Temperley se opusese ca întrunirea Comitetului să aibă loc la București. N. Iorga depusese multe eforturi ca Bucureștiul să fie locul de întâlnire²⁶. La următorul Congres de Științe Istorice ce avea să aibă loc în septembrie 1938 la Zürich, N. Iorga avea să fie ales vicepreședinte al Comitetului Internațional²⁷. Avea să fie ultimul congres internațional înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, firul lor reluându-se în anul 1950.

Halvdan Koht nu este un necunoscut în România. În biblioteca Institutului de Istorie N. Iorga se păstrează volumul său, *Les luttes des paysans de Norvège du XVI-e au XIX-e siècles*, în traducerea lui E. Guerre²⁸. Tot la Institutul de Istorie înființat de marele istoric român se păstrează “Sala daneză” și trei foarte reușite copii după basoreliefuluri – cu o înaltă încărcătură simbolică – ale sculptorului danez Bertel Thorvaldsen²⁹. Toate sunt mărturii ale interesului și legăturilor lui N. Iorga cu lumea scandinavă și foarte probabil mai mult decât atât. Viziunea universalistă trecea pe atunci – după cum se întâmplă uneori și astăzi, a se vedea de pildă conferirea premiilor Nobel ca supremă consacrare – pe la urmașii vikingilor.

Documente epistolare

1. 10 aprilie 1933, Paris. Scrisoare a fizicianului român stabilit la Paris, Alexandru Proca către economistul norvegian Ragnar Frisch, prin care îl întreabă în legătură cu un manuscris al acestuia destinat să fie publicat în *Annales de l'Institut Henri Poincaré* din Paris

Al. Proca

**FACULTE DES SCIENCES
UNIVERSITE DE PARIS**

**INSTITUT HENRI POINCARÉ
11, Rue Pierre – Curie (V^e)**

Paris, le 10 avril 1933

²⁵ L. Boia, *Nicolae Iorga și congresele* cit., p. 1829. Pentru comparație, a se vedea mai jos scrisoarea nr. 4.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 1830.

²⁸ Paris 1929.

²⁹ M. S. Rădulescu, *Thorvaldsen la București*, “Studii și Cercetări de Istoria Artei, seria Artă plastică”, serie nouă, 2017, p. 221-231.

Monsieur R. FRISCH
Paris

Monsieur,

Monsieur le professeur Fréchet a bien voulu me communiquer vos intentions relativement au manuscrit que vous avez l'intention de nous confier, pour les «Annales de l'Institut Henri Poincaré». Voudriez-vous, je vous prie, avoir l'amabilité de me préciser la date laquelle il vous sera possible de nous le donner, ainsi que la manière dont vous voulez qu'il soit publié (en deux parties)?

Veillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

[semnat:] A. Proca

(Biblioteca Națională Oslo, Manuscrise, cota 761 A, scrisoare dactilografată)

2. 25 mai 1933, Oslo. Scrisoare a lui Ragnar Frisch către Alexandru Proca, în care se referă la pregătirea pentru tipar a celor opt conferințe susținute în primăvara anului 1933, la Institutul Henri Poincaré de la Paris (ciorna dactilografată, nesemnată)³⁰

Storgaten 9,
OSLO
25th May 1933

Professor Al. Proca,

Dear Sir,

Thank you for yours [*sic*] of April 10 and excuse me for not having answered it before. I shall be very glad indeed to send you the manuscript of my eight lectures at the Institut Poincaré this spring, but I do not think I shall be able to complete it until sometime this fall. As a matter of fact I am exceedingly busy at the moment and shall have to rely on my summer vacation in order to bring the manuscript in shape. I only had notes for my lectures and added and changed something in them up to the last minutes. Perhaps I shall want to make some further small modifications.

With regard to the manner of publication, the most satisfactory to me would be to have all of it published together in one single issue.

These lectures will of course be written in French. I am only writing English now because it is easier on account of my secretarial help.

Best Regards,

Sincerely Yours,

Ragnar Frisch

(Biblioteca Națională Oslo, Manuscrise, cota 761 B)

³⁰ Pentru publicarea acestei scrisori am solicitat – și am primit – *copyright*-ul de la nepoata sa directă, Nadia Hasnaoui (Oslo) (mesaj e-mail din august 2018).

3. 12.XI.1935, București. Scrisoare – dactilografată - a lui N. Iorga, în calitate de președinte al Comitetului Național Român al istoricilor, către istoricul norvegian Halvdan Koht, ministru de Externe al Norvegiei în acel moment și fost președinte al Comitetului Internațional al Istoricilor, prin care istoricul român își invita colegul de breaslă la reuniunea acestui din urmă organism ce avea să aibă loc la București, în 13-16 aprilie 1936.

“COMITETUL
ISTORICILOR ROMÂNI
No.

[12 / 11 1935]
București 19.....

Monsieur,

Comme suite à l'invitation présentée par le comité national roumain, le comité international des historiens a bien voulu accepter de siéger à Bucarest pour sa prochaine assemblée. Les divers comités consultés à ce sujet ayant agréé cette proposition, j'ai l'honneur de vous inviter à Bucarest pour les travaux de la prochaine session qui se tiendra à Bucarest du 13 au 16 avril 1936.

Il est bien entendu que le comité roumain sera heureux d'étendre cette invitation aux membres de votre famille, pour le cas où vous voudrez vous faire accompagner par votre femme ou vos enfants. Les membres des familles des participants jouiront des mêmes facilités et pourront participer aux excursions dans le pays, qui, selon toute probabilité seront organisées à cette occasion.

Vous trouverez ci-joint un petit mémorandum dans lequel et autant que les circonstances le permettent maintenant, il sera communiqué les avantages et facilités que le comité roumain est à même d'obtenir pour les participants à la réunion.

Je vous serais très reconnaissant de bien vouloir communiquer votre réponse aussi vite que possible et l'adresser au secrétaire du comité, M. le Professeur G. Oprescu, Bucarest, Str. Dr. Clunet 16.

Dans l'espoir que cette réponse affirmative [*sic*], je vous prie d'agréer, Monsieur, l'expression de ma haute considération.

LE PRESIDENT [semnat:] N. Iorga”

Monsieur H.Koht
Professeur à l'Université
Lysaker”

(Biblioteca Națională Oslo, Manuscrise, cota 386)

4. 11 ianuarie 1936, Fontenay-aux-Roses. Scrisoare a lui N. Iorga către Halvdan Koht, prin care istoricul român îl invita la reuniunea Comitetului Internațional al Istoricilor de la București, pe colegul său de la Oslo, căruia cu un an înainte i se încredințase conducerea diplomației norvegiene. N. Iorga preconiza realizarea a două excursii, cea dintâi în

capitalele voievodale muntene – Târgoviște și Curtea de Argeș –, iar cea mai lungă, la monumentele istorice din Bucovina sau de pe Valea Oltului.

“ECOLE ROUMAINE EN FRANCE

SOUS LE HAUT PATRONAGE

DE L'UNIVERSITE DE PARIS

Téléphone 10-11

Fontenay-aux-Roses (Seine), le 11 janvier 1936

50, RUE DES CHATAIGNERS

Excellence et Cher collègue,

J'apprends que malgré les hautes et difficiles fonctions auxquelles vous avez été appelé, il vous serait possible de sacrifier quelques jours à la réunion prochaine des comités nationaux qui doit avoir lieu à Bucarest en avril, pendant les vacances de Pâques.

La présence de celui qui n'a pas été seulement notre président pendant plusieurs années, mais l'organisateur même de l'association, nous serait particulièrement agréable et le monde officiel roumain aurait certainement beaucoup de plaisir à vous accueillir.

Espérant que vous voudrez bien vous arrêter sur cette invitation, je vous prie, Excellence et cher collègue, de croire à ma considération la plus distinguée.

N. Iorga”

[Foaie de hârtie dactilografată, la aceeași cotă:]

“Monsieur,

Le comité national roumain a l'honneur d'informer les participants à l'assemblée du comité international des historiens que le Ministère des Affaires Etrangères a donné l'ordre aux Légations roumaines à l'étranger d'accorder le visa gratuit des passeports à ceux qui se rendront en Roumanie pour la réunion. Cet avantage est également accordé aux membres des familles des participants (femme et enfants) qui les accompagnent dans ce voyage.

Les participants auront très probablement le voyage gratuit sur les chemins de fer roumains. Avant de faire toute démarche auprès de la Direction des Chemins de fer il est nécessaire de connaître exactement le chiffre et les noms des participants.

Une réduction sera probablement obtenue dans les hôtels et restaurants de la capitale. La liste des établissements qui auront accordé une réduction vous sera communiqué ultérieurement. Egalement il vous sera communiqué le programme détaillé de la réunion, les locaux où se tiendront les séances et tout renseignement susceptible de vous être utile.

Deux excursions seront organisées à cette occasion: l'une, plus courte, pour ceux des participants qui seront obligés de quitter plus tôt la Roumanie et qui se fera, probablement à Târgoviște, Curtea de Argeș, deux anciennes résidences des Princes de Valachie. Ces deux villes renferment des monuments religieux qui s'échelonnent du 14e siècle à nos jours. Une seconde excursion, plus longue, se fera dans une des régions, plus éloignée de la capitale, où se trouvent les bâtiments religieux plus importants, comme par ex. la Bukovine ou la vallée de l'Olt. Cette excursion intéressera surtout les chercheurs dans le domaine de l'art byzantin. Aussi le comité sera-t-il reconnaissant aux secrétaires des comités nationaux de bien vouloir, par l'intermédiaire de ces comités nationaux de porter

cette information à la connaissance des chercheurs dans le domaine de l'histoire de l'art. Ces derniers pourront participer à cette excursion dans les mêmes conditions que les membres du comité international, pourvu qu'ils en fassent la demande au comité roumain, deux mois avant la date de la réunion.

Toute correspondance sera adressée au secrétaire du comité national roumain, M. le Professeur G. Oprescu, Bucarest, Str. Dr. Clunet 16”.

(Biblioteca Națională, Oslo, Manuscrise, cota 386, scrisoare autografă)

COMITETUL
ISTORICILOR ROMÂNI

București,

[12/11 1935]

19

No.

U. B. O. s. u Brevs. nr.
386

Monsieur,

Comme suite à l'invitation présentée par le comité national roumain, le comité international des historiens a bien voulu accepter de déléguer à Bucarest pour sa prochaine assemblée. Les divers comités consultés à ce sujet ayant agréé cette proposition, j'ai l'honneur de vous inviter à Bucarest pour les travaux de la prochaine session qui se tiendra à Bucarest du 13 au 16 avril 1936.

Il est bien entendu que le comité roumain sera heureux d'étendre cette invitation aux membres de votre famille, pour le cas où vous voudrez vous faire accompagner par votre femme ou vos enfants. Les membres des familles des participants jouiront des mêmes facilités et pourront participer aux excursions dans le pays, qui, selon toute probabilité seront organisées à cette occasion.

Vous trouverez ci-joint un petit memorandum dans lequel et autant que les circonstances le permettent maintenant, il sera communiqué les avantages et facilités que le comité roumain est à même d'obtenir pour les participants à la réunion.

....

Monsieur H. Koht
Professeur à l'Université
Lysaker

Je vous serais très reconnaissant
de bien vouloir communiquer votre réponse
aussi vite que possible et l'adresser
au secrétaire du comité, M.le Professeur
G.Opresco, Bucarest, Str.Dr.Clunet 16.

Dans l'espoir que cette réponse
affirmative, je vous prie d'agréer,
Monsieur, l'expression de ma haute consi-
dération.

O-

LE PRÉSIDENT

M. Iorga

Biblioteca Națională Oslo, Sala Manuscrise și Carte Rară, cota nr. 386, aceeași scrisoare a
lui N. Iorga către istoricul norvegian Halvdan Koht, din 12 noiembrie 1935, București, f.
1v.

Excellent et cher collègue,

J'appréhends que, malgré les lenteurs et difficultés
fonction auxquelles vous avez été appelé il vous serait possible
de se rendre quelques jours à la réunion prochaine
des comités nationaux qui doit avoir lieu à Douvres,
en avril, pendant les vacances de Pâques.

La présence de celui qui n'a pas été seulement
notre président pendant plusieurs années, mais l'homme
particulièrement méritant et le monde officiel romain,
particulièrement agréable et le monde officiel romain,
aurait certainement beaucoup de plaisir à vous accueillir.

Spécialement sur vos ordres, les vœux de la
salle invitent à vous joindre, Excellent et cher collègue,
de vous à un combattant Charles Distingue.

M. Iorga

Biblioteca Națională Oslo, sala Manuscrise și Carte Rară, cota nr. 386, scrisoare autografă
a lui N. Iorga către istoricul norvegian Halvdan Koht, din 11 ianuarie 1936, cu semnătura
originală a lui N. Iorga.